

Wrocław, 12 grudnia 2019 r.

BPW.570.1.2019.NK

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji
Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia
Komendy Miejskiej Policji w Wałbrzychu
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), dalej OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 12 listopada 2019 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Krajowy Mechanizm) wizytował Pomieszczenie dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, zlokalizowane przy Komendzie Miejskiej Policji w Wałbrzychu (dalej: PdOZ, Izba).

W skład zespołu wizytującego wchodził: Aleksandra Osińska (psycholog), Rafał Kulas (prawnik) oraz dr Natalia Kłaczyńska (Zastępca Pełnomocnika Terenowego RPO we Wrocławiu, prawnik).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania zatrzymanych, by wzmocnić, jeśli to niezbędne, ich ochronę przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawić rekomendacje właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków zapewnionych osobom pozbawionym wolności i zapobieganie torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, w zgodzie z odpowiednimi standardami organizacji międzynarodowych.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania PdOZ, przedstawionej przez podinsp. Arkadiusza Wojnowskiego, Naczelnika Wydziału Prewencji,
- oglądzie pomieszczeń PdOZ, w tym pokoi dla zatrzymanych i sanitariatów,

- rozmowie z osobą zatrzymaną w warunkach zapewniających poufność rozmowy,
- rozmowie z funkcjonariuszami Policji pełniącymi w czasie wizytacji służbę w PdOZ,
- zapoznaniu się z wybraną dokumentacją, m.in. protokołami zatrzymań, kwitami depozytowymi, książką przebiegu służby, kartą zapoznania z regulaminem, ewidencją pobrania i zdania tasera,
- wykonaniu dokumentacji fotograficznej wybranych pomieszczeń i dokumentacji.

Ponadto po zakończeniu wizytacji poddano analizie dokumentację i informacje przekazane przez Naczelnika Wydziału Prewencji.

W trakcie wizytacji KMPT dokonał oceny traktowania osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy, warunków materialnych miejsca zatrzymań, liczebności i kwalifikacji zawodowych personelu oraz funkcjonowania w praktyce podstawowych gwarancji prewencji tortur. W niniejszym raporcie nie opisywano całokształtu funkcjonowania Izby w zakresie tych zagadnień, uwzględniono jedynie te obszary, które wymagają wzmocnienia z punktu widzenia zapobiegania torturom i innym formom złego traktowania osób zatrzymanych (pkt. 5). Raport wskazuje też problemy o charakterze systemowym związane z koniecznością zmiany obowiązującego prawa lub praktyki jego stosowania (pkt. 4).

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. zatrzymany, funkcjonariusz, pracownik cywilny, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej. Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że *żadna władza lub funkcjonariusz nie nakáže, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.*

3. Charakterystyka PdOZ

PdOZ przeznaczony jest dla kobiet i mężczyzn zatrzymanych w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. Aktualnie dysponuje 19 miejscami (dodatkowo dwa pokoje dwuosobowe są wyłączone z uwagi na niespełnienie standardów bezpieczeństwa, zatem całkowita pojemność Izby to 23 miejsca).

W czasie wizytacji w PdOZ przebywała jedna osoba zatrzymana.

4. Problemy systemowe

4.1. Obowiązek opieki funkcjonariuszy Policji nad osobami nietrzeźwymi

Znaczna liczba osób, które trafiają do PdOZ to osoby zatrzymane do wytrzeźwienia. Na terenie Wałbrzycha nie ma izby wytrzeźwień, w związku z czym ciężar opieki nad takimi osobami spada na funkcjonariuszy Policji. Tymczasem PdOZ nie są przygotowane do opieki nad osobami nietrzeźwymi. Nie zatrudniają bowiem lekarza, który mógłby udzielić doraźnej, profesjonalnej pomocy medycznej, w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia zatrzymanego.

Funkcjonariusze ponoszą odpowiedzialność za bezpieczeństwo zatrzymanych, mogą w sytuacji zagrożenia ich życia i zdrowia udzielić pierwszej pomocy przedmedycznej i wezwać pogotowie ratunkowe, licząc na skuteczność takiej interwencji. Takie rozwiązanie nie gwarantuje jednak w pełni bezpieczeństwa osób nietrzeźwych i wymaga zmian systemowych. Generuje też dodatkowe koszty ponoszone przez Policję, związane z opieką nad osobami nietrzeźwymi, m.in. zakup pościeli, dezynfekcję pomieszczeń. Ponadto możliwe problemy zdrowotne osób umieszczonych do wytrzeźwienia (np. padaczka) oraz mogące pojawiać się trudne do przewidzenia reakcje organizmu (np. wymioty) sprawiają, że nadzór nad takimi osobami jest szczególnie absorbujący dla funkcjonariuszy i przy braku odpowiedniej obsady, trudny do pogodzenia z wykonywaniem innych obowiązków służbowych.

Powyższy problem ma charakter systemowy i był już sygnalizowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich w raportach rocznych z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur¹.

4.2. Brak badań lekarskich wszystkich osób zatrzymanych

Nie wszyscy zatrzymani są badani przez lekarza. Policjanci kierują się w tej materii prawem krajowym. Zgodnie z § 1 ust. 3 *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1102), obowiązkowemu badaniu lekarskiemu są poddawane:

- osoby żądające badania lekarskiego,

¹ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2018 roku – s. 28.

- posiadające widoczne obrażenia ciała niewskazujące na stan nagłego zagrożenia zdrowotnego,
- oświadczające, że cierpią na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia,
- kobiety karmiące piersią i w ciąży,
- osoby chore zakaźnie,
- osoby z zaburzeniami psychicznymi,
- nieletni po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka.

Pomimo, iż prawo krajowe nie określa takiego obowiązku, w ocenie KMPT, obowiązkowym badaniom lekarskim powinny być poddawane wszystkie osoby zatrzymane. Niezależne badanie lekarskie i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję chroniącą te osoby przed torturami i przemocą, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie osób pozbawionych wolności – SPT² i CPT³.

Takie badanie chroni też samych funkcjonariuszy przed fałszywymi zarzutami, że obrażenia powstały podczas ich pobytu pod nadzorem Policji. Z kolei świadomość ujawnienia ewentualnych śladów przemocy i ich udokumentowania może zadziałać odstrasżająco na osoby rozważające potencjalnie możliwość użycia przemocy.

Badanie lekarskie pozwoliłoby także na zdiagnozowanie u zatrzymanych dolegliwości zdrowotnych, które niekoniecznie muszą być zgłoszone funkcjonariuszom Policji, w tym przeciwwskazań zdrowotnych do osadzenia. Jest to szczególnie istotne w przypadku osób wywodzących się ze zmarginalizowanych grup społecznych, co może wiązać się z podwyższonym ryzykiem występowania zagrożeń zdrowia.

4.3. Brak dostępu do obrońcy od początku zatrzymania

Nie każda osoba zatrzymana ma w praktyce dostęp do obrońcy od początku zatrzymania. Taka sytuacja stwarza ryzyko złego traktowania, gdyż jak pokazuje doświadczenie KMPT, ryzyko tortur jest największe bezpośrednio po zatrzymaniu. Niezwykle istotna jest tutaj sytuacja osób ubogich, których nie stać na opłacenie obrońcy z wyboru.

² Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 45-48; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 57-61; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 62-64.

³ Zob. Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 26, 30.

Ponadto procedura wyboru obrońcy z urzędu nie zapewnia w praktyce dostępu do obrońcy bezpośrednio po zatrzymaniu. Wniosek o przyznanie obrońcy z urzędu można bowiem, zgodnie z prawem krajowym, złożyć dopiero po pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego, nie zaś bezpośrednio po zatrzymaniu. Do czasu więc rozpoznania takiego wniosku i pierwszego kontaktu z klientem, funkcjonariusze realizują czynności służbowe z zatrzymanym (np. przesłuchania, rozpytania) bez wsparcia obrońcy. Taka sytuacja stwarza wysokie ryzyko tortur.

KMPT podkreśla, że dostęp osoby zatrzymanej do prawnika jest pojęciem szerszym niż udzielanie pomocy prawnej i zapewnienie obrony w postępowaniu karnym. Taki kontakt stanowi podstawową i minimalną gwarancję prewencji tortur, na co wskazują SPT i CPT⁴.

Obrońca pełni też pozytywną rolę w odniesieniu do jakości dochodzenia i profesjonalizmu funkcjonariuszy, poprawia relacje i współpracę między Policją i zatrzymanymi, co w rezultacie przynosi korzyści śledztwu⁵.

Ponadto zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. podejrzeni, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, mają prawo do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez Policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych⁶.

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE podejrzeni lub oskarżeni w postępowaniu karnym mają prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony. Dostęp do adwokata powinien nastąpić bez zbędnej zwłoki: przed przesłuchaniem przez Policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy, w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych, niezwłocznie po pozbawieniu wolności, zanim podejrzeni lub oskarżeni zostali wezwani

⁴ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 39 oraz CAT/OP/UKR/3, § 50-52; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23; Dwudziesty Pierwszy Raport Generalny CPT, CPT/Inf(2011) 28, § 18-25.

⁵ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 10.

⁶ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U.UE.L.2016.297.1).

do stawiennictwa przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim ww. osoby stawią się przed tym sądem⁷.

Powyższy problem był już sygnalizowany Ministrowi Sprawiedliwości przez Rzecznika Praw Obywatelskich⁸.

4.4. Brak środków prawnych służących ochronie sygnalistów (ang. whistle-blower)

Skuteczne zapobieganie torturom wymaga stworzenia odpowiednich ram prawnych i kultury instytucjonalnej, które umożliwią funkcjonariuszom Policji zgłaszanie przypadków niewłaściwych zachowań ze strony ich współpracowników, bez ryzyka odwetu lub posądzenia o nielojalność wobec swojej grupy zawodowej.

Wizytacja KMPT pokazała, że w Policji w dalszym ciągu brak jest odpowiednich procedur, które zapewniłyby funkcjonariuszom poufny i bezpieczny sposób raportowania o przypadkach złego traktowania ze strony innych policjantów. Teoretycznie funkcjonariusz może poinformować o zdarzeniu swojego bezpośredniego przełożonego lub napisać notatkę do komendanta (i przekazać ją za pośrednictwem swojego bezpośredniego przełożonego). Jednak ten sposób raportowania sprawia, że funkcjonariusze obawiają się postrzegania swojej postawy jako nielojalności i ewentualnych, późniejszych konsekwencji. Nie zgłaszają więc przypadków złego traktowania ze strony innych policjantów. Funkcjonariusze pytani przez wizytujących o sposób raportowania takich przypadków twierdzili, że nie ma takiej procedury lub nie wiedzieli, co w takiej sytuacji mogliby zrobić.

Na potrzebę wprowadzenia środków służących ochronie sygnalistów w Policji zwrócił uwagę CPT w raporcie z wizyty w Polsce, w 2013 r. Dostrzegł wówczas konieczność opracowania jasnego schematu raportowania przypadków złego traktowania osób zatrzymanych, odrębnym organom, znajdującym się poza strukturą jednostki, której taki incydent dotyczy oraz opracowania ram pozwalających na udzielenie prawnej ochrony

⁷ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.UE.L.2013.294.1).

⁸ Zob. Wystąpienia Generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.04.2017 r. i 27.09.2018 r., KMP.570.3.2017.RK.

sygnalistom⁹. Standard ten CPT rekomendował też podczas wizyt w innych krajach oraz w swoim ostatnim rocznym sprawozdaniu z działalności w 2018 r.¹⁰

Konieczność ochrony prawnej sygnalistów i promowania kultury uznającej ich ważną rolę w społeczeństwie podkreślają również Komitet Ministrów Rady Europy¹¹, Parlament Europejski¹² oraz organizacje pozarządowe.

Działalność sygnalistów może stanowić wczesne ostrzeżenie i pomoc w ujawnianiu nieprawidłowości, które w przeciwnym razie mogłyby pozostać ukryte oraz identyfikacji osób odpowiedzialnych za naruszenia¹³. Służą też samej organizacji, gdyż pomagają jej zrozumieć, że uczynienie procesu informowania o nieprawidłowościach łatwiejszym i bezpieczniejszym leży w jej interesie¹⁴.

Ma to szczególne znaczenie w przypadku służb egzekwujących prawo, albowiem niewłaściwe zachowanie funkcjonariusza może rzutować na wizerunek całej formacji oraz szacunek dla prawa i instytucji państwa. Wdrażanie wewnętrznych mechanizmów raportowania o nieprawidłowościach sprzyja zaś kreowaniu wysokich standardów obsługi i zarządzania ryzykiem¹⁵. Ochrona sygnalistów stanowi też narzędzie do usprawnienia mechanizmów kontrolnych¹⁶.

O podjęcie działań zmierzających do zapewnienia skutecznej prawnej ochrony sygnalistów w służbach mundurowych i służbach specjalnych Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się do Prezesa Rady Ministrów 16 kwietnia 2018 r.¹⁷

⁹ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 24.

¹⁰ Zob. Czternasty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2004) 28, § 26; Raport CPT z wizyty na Ukrainie, CPT/Inf (2013) 23, § 21; Raport CPT z wizyty w Macedonii, CPT/Inf (2016) 8, § 93; Raport CPT z wizyty w Bułgarii, CPT/Inf (2015) 36, § 14; Raport CPT z wizyty w Grecji, CPT/Inf (2016) 4, § 23; Raport CPT z wizyty w Niemczech, CPT/Inf (2017) 13, § 20; Raport CPT z wizyty na Ukrainie, CPT/Inf (2017) 15, § 16; Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 71.

¹¹ Zob. Protection of whistleblowers: recommendation CM/Rec (2014)7 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 30 April 2014 and explanatory memorandum.

¹² Zob. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 24 października 2017 r. w sprawie uzasadnionych środków ochrony sygnalistów działających w interesie publicznym podczas ujawniania poufnych informacji posiadanych przez przedsiębiorstwa i organy publiczne (2016/2224(INI)).

¹³ Zob. Explanatory memorandum, Introduction. The importance of whistleblowing and protecting whistleblowers in Europe, pkt. 1 i 3.

¹⁴ Tamże, pkt. 8.

¹⁵ Tamże, pkt. 9.

¹⁶ Zob. Rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie ochrony sygnalistów Nr 1729 z 29 kwietnia 2010 r.

¹⁷ Wystąpienie Generalne RPO do Prezesa Rady Ministrów Mateusza Morawieckiego z dnia 16 kwietnia 2018 r., znak KMP.570.1.2018.RK.

5. Obszary wymagające poprawy

5.1. Traktowanie zatrzymanych

Z rozmów z funkcjonariuszami pełniącymi służbę w Izbie wynika, że wszystkie osoby doprowadzone są przed umieszczeniem w Izbie poddawane kontroli, której zakres odpowiada definicji kontroli osobistej w rozumieniu art. 15d *Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji* (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 161).

Tymczasem zgodnie z § 5 ust. 2 *Regulaminu pobytu osób w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia*¹⁸, zwanego dalej *Regulaminem*, obligatoryjne wobec osób umieszczanych w Izbie jest jedynie sprawdzenie prewencyjne (którego zakres opisuje art. 15g ust. 1 i 3 ustawy o Policji). Jedynie w przypadku, gdy w stosunku do osób zatrzymanych lub osób doprowadzanych w celu wytrzeźwienia zaistniały przesłanki, o których mowa w art. 15 ust. 1 pkt 5 ustawy, dokonuje się kontroli osobistej na zasadach i w sposób określony w art. 15d ustawy, łącznie z możliwością sprawdzenia miejsc intymnych osoby zatrzymanej w „szczególnie uzasadnionych przypadkach”(art. 15g ust. 2 ustawy).

Analogiczny standard rekomenduje CPT, który podkreśla, że osoby zatrzymane powinny być przeszukiwane w celu zapewnienia bezpieczeństwa własnego i funkcjonariuszy. Kontroli osobistej nie powinny być jednak poddawane rutynowo wszystkie osoby zatrzymane, z uwagi na fakt, iż jest to środek bardzo inwazyjny i potencjalnie poniżający. Kontroli należy dokonywać tylko wtedy, gdy istnieją uzasadnione podstawy, by podejrzewać, że osoba zatrzymana mogła ukryć przedmioty niebezpieczne, lub które mogą być dowodem popełnienia przestępstwa, a ponadto zwykle przeszukanie nie doprowadzi do ich wykrycia¹⁹.

Mając na względzie powyższe, KMPT zaleca poddawanie osób zatrzymanych kontroli osobistej jedynie w przypadku spełnienia określonych przepisami prawa, szczególnych przesłanek.

¹⁸ Załącznik nr 1 do *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb* (Dz. U. z 2012 r., poz. 638)

¹⁹ Zob. Raporty CPT z wizyty w Czechach: CPT/Inf (2019) 23, § 31 i CPT/Inf (2015) 18, § 22; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2017) 16, § 37; Raport CPT z wizyty w Kosowie, CPT/Inf (2011) 26, § 19.

5.2. Powiadomienie o zatrzymaniu wybranej osoby trzeciej

Prawo osób pozbawionych wolności do informowania wybranej przez siebie osoby o zatrzymaniu i miejscu pobytu, stanowi jedną z podstawowych gwarancji prewencji tortur. Takie zawiadomienie powinno nastąpić niezwłocznie po zatrzymaniu i po każdym przeniesieniu z jednego miejsca zatrzymania do innego. Datę, godzinę i tożsamość zawiadomionej osoby należy też odnotować w dokumentacji (np. protokole zatrzymania). Osoby zatrzymane powinny też otrzymać zwrotną informację, czy wiadomość o ich zatrzymaniu została przekazana wskazanej osobie²⁰.

Delegacja ustaliła, że w wizytowanej Izbie powyższe prawo jest respektowane w praktyce. Uprawnienie to jest jednak realizowane wyłącznie przez funkcjonariuszy Policji, niezależnie od powodu zatrzymania i charakteru czynu zabronionego, o którego popełnienie jest podejrzewana zatrzymana osoba.

W ocenie KMPT zatrzymany powinien mieć możliwość samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania (np. za pośrednictwem telefonu), zaś tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, obowiązek informacyjny powinien być realizowany przez policjanta. Nie każdy bowiem powód zatrzymania uzasadnia aż tak restrykcyjne środki ostrożności, zaś brak kontaktu z osobą bliską (szczególnie dla osób zatrzymanych po raz pierwszy) może stanowić dodatkową, nieuzasadnioną dolegliwość. Ponadto możliwość osobistego kontaktu zatrzymanego z osobą bliską umożliwi jej przekazanie informacji o sposobie złego traktowania, co może skutkować podjęciem odpowiedniej interwencji.

Zgodnie z zasadami ONZ niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana²¹.

KMPT zaleca umożliwienie osobom zatrzymanym samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu przetrzymywania, a tylko w sytuacjach

²⁰ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 37-38 oraz CAT/OP/UKR/3, § 45-46; Raport SPT z wizyty w Mongolii, CAT/OP/MNG/1, § 45-46; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23-24; Dwudzieste Ósme Sprawozdanie Ogólne CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 66.

²¹ Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r. - Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia, Zasada 16.1.

szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, realizację tego prawa za pośrednictwem funkcjonariusza Policji.

5.3. Prawo do obrony

Wizytowana Izba nie dysponowała listą obrońców (adwokatów i radców prawnych), udostępnianą do wglądu osobom zatrzymanym, w przypadku wyrażenia przez nich woli skontaktowania się z prawnikiem. Warto przypomnieć, że dostęp osoby zatrzymanej do obrońcy stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Taki dostęp powinien być możliwy od początku zatrzymania i przez cały okres pobytu pod nadzorem Policji, również w PdOZ²².

Jak podkreśla SPT, dostęp zatrzymanego do prawnika jest pojęciem szerszym niż udzielanie pomocy prawnej, wyłącznie do celów obrony w postępowaniu karnym. Obecność obrońcy może nie tylko zniechęcać Policję do uciekania się do złego traktowania osób pozbawionych wolności, ale także stanowić ochronę dla samych funkcjonariuszy Policji, w przypadku formułowania bezpodstawnych zarzutów o niewłaściwym traktowaniu²³. Ponadto prawnik jest kluczową osobą, która może zapewnić pomoc osobie pozbawionej wolności w wykonywaniu jej praw, w tym w dostępie do mechanizmów skargowych²⁴.

SPT wskazuje również, że na system ochrony przed torturami należy patrzeć systemowo. Dostęp do prawnika, w połączeniu z nadzorem miejsc pozbawienia wolności wykonywanym przez niezależne organy, sąd i prokuraturę oraz możliwość wnoszenia skarg do niezależnego organu zajmującego się badaniem zarzutów złego traktowania, są kluczowymi zabezpieczeniami przed torturami²⁵.

²² Na znaczenie dostępu do prawnika od początku zatrzymania i przez cały okres pozostawania w areszcie policyjnym zwraca uwagę Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT). Zob. przykładowo: Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 18 maj 2017 r., CAT/OP/UKR/3, § 50; Raport SPT z wizyty w Brazylii, 5 lipiec 2012 r., CAT/OP/BRA/1, § 67; Raport SPT z wizyty na Malediwach, 26 luty 2009 r., CAT/OP/MDV/1, § 62 i 107; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 39 i 42; Raport SPT z wizyty w Mali, 20 marzec 2014 r., CAT/OP/MLI/1, § 21-22; Raport SPT z wizyty w Kirgistanie, 28 luty 2014 r., CAT/OP/KGZ/1, § 47 i 50; Raport SPT z wizyty w Togo, 28 kwiecień 2016 r., CAT/OP/TGO/1, § 115 i 116; Raport SPT z wizyty w Gabonie, 23 czerwiec 2015 r., CAT/OP/GAB/1, § 38 i 39.

²³ Zob. Raport SPT z wizyty na Malediwach, 26 luty 2009 r., CAT/OP/MDV/1, § 62; Raport SPT z wizyty w Meksyku, 31 maj 2010 r., CAT/OP/MEX/1, § 126; Raport SPT z wizyty w Szwecji, 10 wrzesień 2008 r., CAT/OP/SWE/1, § 61; Raport SPT z wizyty w Beninie, 15 marzec 2011 r., CAT/OP/BEN/1, § 53 i 85.

²⁴ Zob. Raport SPT z wizyty na Malediwach, 26 luty 2009 r., CAT/OP/MDV/1, § 62; Raport SPT z wizyty w Brazylii, 5 lipiec 2012 r., CAT/OP/BRA/1, § 67; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 39; Raport SPT z wizyty w Szwecji, 10 wrzesień 2008 r., CAT/OP/SWE/1, § 61; Raport SPT z wizyty w Beninie, 15 marzec 2011 r., CAT/OP/BEN/1, § 85.

²⁵ Zob. Raport SPT z wizyty na Malediwach, 26 luty 2009 r., CAT/OP/MDV/1, § 63.

SPT zalecał też, by władze krajowe zapewniły odpowiednią informację w zakresie dostępności do prawnika, w tym prawnika z wyboru²⁶.

Na kluczową rolę dostępu do prawnika i wiedzy zatrzymanego w tym zakresie zwraca także uwagę CPT, który uważa, że dostęp zatrzymanego do prawnika powinien dotyczyć każdej osoby zmuszonej do pozostania pod nadzorem Policji, niezależnie od powodu zatrzymania i formalnego statusu procesowego²⁷.

W celu zwiększenia skuteczności gwarancji dostępu do prawnika, CPT zalecał sporządzenie, we współpracy z samorządem prawniczym, list prawników z urzędu, dostępnych dla osób zatrzymanych, które powinny być dostępne w każdym komisariacie Policji oraz udostępnianie jej na życzenie zatrzymanych²⁸.

Niewątpliwie więc lista adwokatów i radców prawnych udostępniania do wglądu osobom zatrzymanym stanowi skuteczne narzędzie, ułatwiające dostęp do pomocy prawnej. Powyższe rozwiązanie jest często spotykane w wizytowanych przez KMPT Izbach (zazwyczaj lista taka znajduje się u profosa) i nie pociąga za sobą dużych nakładów finansowych, co dodatkowo przemawia za jej wprowadzeniem. Dlatego KMPT zaleca sporządzenie takiej listy i informowanie o jej istnieniu zatrzymanych, przed ich umieszczeniem w Izbie.

Zgodnie z informacjami uzyskanymi od funkcjonariuszy pełniących w czasie wizytacji dyżur w Izbie, spotkania osób zatrzymanych z obrońcą odbywają się w jednym z pomieszczeń Izby. Nie jest ono monitorowane, ale podczas rozmowy obecny jest funkcjonariusz Policji.

W tym miejscu należy podkreślić, że prawo do spotkania z obrońcą (adwokatem lub radcą prawnym) stanowi jedną z podstawowych gwarancji chroniących przed torturami lub innymi formami niewłaściwego traktowania. Fizyczna obecność prawnika w miejscu zatrzymania mocodawcy umożliwia także dokonanie rzetelnej oceny jego stanu fizycznego i kondycji psychicznej. Spotkanie takie powinno odbywać się na osobności, bez obecności funkcjonariusza, gdyż tylko w takiej sytuacji osoba zatrzymana może czuć się na tyle

²⁶ Zob. Raport SPT z wizyty w Brazylii, 5 lipiec 2012 r., CAT/OP/BRA/1, § 68; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 42; Raport SPT z wizyty w Beninie, 15 marzec 2011 r., CAT/OP/BEN/1, § 87.

²⁷ Zob. Raport CPT z wizyty w Czechach, 31 marzec 2015 r., CPT/Inf (2015) 18, § 14; Raport CPT z wizyty na Węgrzech, 3 listopad 2016 r., CPT/Inf (2016) 27, § 57; Raport CPT z wizyty na Ukrainie, 19 czerwiec 2017 r., CPT/Inf (2017) 15, § 29; Raport CPT z wizyty we Francji, 7 kwiecień 2017 r., CPT/Inf (2017) 7, § 23; Raport CPT z wizyty w Kosowie, 8 wrzesień 2016 r., CPT/Inf (2016) 23, § 12; Raport CPT z wizyty w Czechach, 18 luty 2014 r., CPT/Inf (2014) 3, § 17; Dwudzieste Sprawozdanie Ogólne CPT, CPT/Inf (2011) 28, § 19.

²⁸ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, 21 czerwiec 2018 r., CPT/Inf (2018) 21, § 17; Raport CPT z wizyty na Słowenii, 20 wrzesień 2017 r., CPT/Inf (2017) 27, § 15.

swobodnie, by móc bez skrępowania przekazać istotne z punktu widzenia jej sytuacji prawnej informacje.

Powyższe uprawnienie zagwarantowane zostało na gruncie *Kodeksu postępowania karnego* (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1987), który w art. 245 § 1 stanowi, iż zatrzymanemu na jego żądanie należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednią z nimi rozmowę; jedynie w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny.

Także CPT podkreśla, że *prawo dostępu do adwokata podczas zatrzymania przez policję musi obejmować prawo do spotkania z nim na osobności (...) jeśli spotkanie z adwokatem nie odbywa się na osobności, zatrzymana osoba może nie czuć się na tyle swobodnie, by ujawnić, w jaki sposób jest traktowana*²⁹.

Dlatego KMPT przypomina o konieczności przestrzegania polskiego prawa, jak i standardów międzynarodowych i jak najszybszym stworzeniu odpowiednich warunków do realizacji prawa osób zatrzymanych do bezpośredniego oraz gwarantującego poufność kontaktu z obrońcą.

5.4. Badanie lekarskie

Wizytujący ujawnili przypadki, w których nie przeprowadzono badań lekarskich osób zatrzymanych przed ich umieszczeniem w Izbie w sytuacji, gdy były one obligatoryjne (chodzi o osoby, które oświadczyły, że leczą się psychiatrycznie). Zgodnie z § 1 ust. 3 pkt 2d *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję*, gdy z posiadanych przez Policję informacji lub okoliczności zatrzymania wynika, że osobą zatrzymaną jest osoba z zaburzeniami psychicznymi, osobę taką poddaje się badaniu lekarskiemu.

KMPT stoi na stanowisku, iż funkcjonariusze Policji powinni zwracać szczególną uwagę na możliwość wystąpienia u zatrzymanych zaburzeń psychicznych. Ma to na celu nie tylko zapewnienie bezpieczeństwa osobie zatrzymanej, lecz także przyczynia się do zminimalizowania prawdopodobieństwa wystąpienia niepożądanych skutków – wydarzenia nadzwyczajnego w postaci próby samobójczej czy innej formy autoagresji. Zaburzeń

²⁹ Dwudzieste Sprawozdanie Ogólne CPT, CPT/Inf (2011) 28, § 23; podobnie w Drugim Sprawozdaniu Ogólnym, CPT/Inf(92)3, § 38.

psychicznych w rozumieniu ww. rozporządzenia nie należy zawężać tylko do zaburzeń, które widoczne są w chwili zatrzymania. Specyfika chorób psychicznych powoduje, że ich objawy mogą być przejściowo niewidoczne, co nie znaczy, że nie ujawnią się za jakiś czas. Osoba, która oświadcza, że leczy się psychiatrycznie, z pewnością jest osobą z zaburzeniami psychicznymi, nawet, gdyby w czasie zatrzymania lub w czasie przyjmowania jej do Izby zaburzenia te nie były widoczne.

W związku z powyższym, Krajowy Mechanizm Prewencji zwraca uwagę na konieczność bezwzględnego przeprowadzania badań lekarskich w sytuacjach, gdy zgodnie z obowiązującymi przepisami jest ono obligatoryjne.

Zastrzeżenia Krajowego Mechanizmu budzi również sposób wypełniania dokumentacji w przypadku skierowania na wstępne badanie lekarskie umieszczonych w Izbie osób trzeźwych. W obowiązującym stanie prawnym podaje się badaniom tylko w ściśle określonych przypadkach. Z dokumentacji powinno więc wynikać, z jakiej przyczyny przeprowadzono badania wstępne. Tymczasem ujawniono przypadki niewskazania takiej przyczyny (w dołączonych do protokołów zatrzymania zaświadczeniach lekarskich znajduje się stwierdzenie, że dana osoba może przebywać w Izbie, jednakże brak było przyczyn przeprowadzenia badania, nie wskazano jej także w protokołach zatrzymań). Warto podkreślić, że w razie wystąpienia jakichkolwiek problemów zdrowotnych u osoby zatrzymanej w czasie jej pobytu w Izbie, znajomość przyczyny, dla której przeprowadzono wstępne badanie lekarskie tej osoby, może ułatwić podjęcie odpowiedniej interwencji. Pozwala także ocenić prawidłowość postępowania personelu Izby wobec tej osoby.

Wizytujący spotkali się także z sytuacjami, gdy w zaświadczeniu lekarskim poprzedzającym umieszczenie w Izbie nie podano godziny przeprowadzenia takiego badania. KMPT podkreśla, że dobrze prowadzony rejestr usług medycznych może być pomocny w ustaleniu czy osoby odpowiedzialne za opiekę i pomoc osobom zatrzymanym dobrze wykonywały swoje obowiązki. Taka praktyka niewątpliwie wzmocni podstawowe gwarancje osób umieszczonych w PdOZ i transparentność podejmowanych czynności, co ułatwi pracę także osobom sprawującym nadzór i kontrolę nad placówką.

Mechanizm zaleca więc zadbanie o to, by dokumentacja wstępnych badań lekarskich była prowadzona w sposób kompletny.

5.5. Materialne warunki zatrzymania

Nie tylko w pokojach, ale we wszystkich pomieszczeniach Izby, panował w czasie wizytacji duży zaduch, wskazujący na to, że są one bardzo rzadko wietrzone, przez

co ograniczony jest dostęp do nich świeżego powietrza. Dodatkowo w oknach większości pokoi wstawione są szyby ze szkła mlecznego, nieprzezroczystego, co znacznie zmniejsza dostęp światła naturalnego do pokoi. W pokojach, w których szyby były przezroczyste, planowano zaś wstawienie szkła mlecznego w niedalekiej przyszłości.

Mimo, iż pobyt w PdOZ z zasady nie jest długotrwały, to warunki tego pobytu winny spełniać pewne minimalne standardy, zwłaszcza, że chodzi o newralgiczny okres, w którym osoby zatrzymane poddawane są pierwszym czynnościom procesowym (np. przesłuchaniom), które mogą rzutować na ich sytuację prawną. Niezachowanie minimalnych standardów pobytu, prowadzące do znacznego pogorszenia kondycji fizycznej lub psychicznej zatrzymanych, może stawiać pod znakiem zapytania zapewnienie tym osobom rzeczywistego prawa do obrony.

Jednym z takich standardów jest niewątpliwie zapewnienie dostępu świeżego powietrza. Zgodnie z zasadami ONZ, *pomieszczenia przeznaczone do użytku więźniów, zwłaszcza pomieszczenia sypialne, będą spełniały wszelkie wymogi zdrowotne, z odpowiednim uwzględnieniem warunków klimatycznych, w szczególności wymogi odpowiedniej zawartości powietrza, minimalnej powierzchni, oświetlenia, ogrzewania i wentylacji*³⁰. Mowa o tym także w § 8 ust. 1 pkt 4 *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb*³¹, zwanego dalej *Rozporządzeniem*, zgodnie z którymi pokój dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia musi mieć *wentylację zapewniającą dostateczny dopływ powietrza*³². Samo istnienie infrastruktury wentylacyjnej (wentylacja grawitacyjna lub wymuszona) nie spełnia tego wymogu, gdyż chodzi o realne zapewnienie dopływu powietrza. Być może w warunkach wizytowanego PdOZ konieczne jest dodatkowe wentylowanie pokoi poprzez otwieranie okien w czasie, gdy nie są one zaludnione. Bez wątplenia stan, jaki pod tym względem zastali wizytujący, jest nieakceptowalny. Brak cyrkulacji powietrza powoduje nieuzasadnioną dolegliwość i może być uznany za poniżające traktowanie. Ponadto może również skutkować negatywnie na zdrowie człowieka. KMPT zaleca więc zapewnienie dostępu do pokoi odpowiedniej ilości powietrza.

³⁰ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego NZ z 7 października 2015 r. - Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami, czyli tzw. Reguły Mandeli; Reguła 13.

³¹ Dz. U. z 2012 r. poz. 638.

³² Podobnie CPT – Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf(92)3, § 42.

Wątpliwości wizytujących budzi także zainstalowanie nieprzezroczystych szyb w oknach. W czasie wizytacji, która odbyła się w godzinach dziennych, w pokojach panował półmrok. Zgodnie ze standardami CPT pokoje w aresztach policyjnych powinny mieć dostęp do światła naturalnego³³. KMPT prosi o wyjaśnienie przyczyn, dla których szyby w oknach pokoi dla zatrzymanych wymieniane są na nieprzezroczyste i rozważenie zaniechania ich montażu.

Mimo, iż na terenie PdOZ znajduje się plac spacerowy, nie jest on użytkowany, a osoby umieszczone w Izbie pozbawione są możliwości przebywania na świeżym powietrzu. Funkcjonariusze pełniący dyżur w Izbie wyjaśnili, że wynika to z liczebności personelu, który nie byłby w stanie jednocześnie nadzorować zatrzymanych w czasie przebywania na świeżym powietrzu i jednocześnie wykonywać inne bieżące zadania.

Zatrzymani powinni mieć możliwość codziennego dostępu do świeżego powietrza, zwłaszcza, że infrastruktura PdOZ na to pozwala. Zgodnie ze standardami CPT wszystkie osoby zatrzymane przez Policję na czas 24 godzin i dłuższy powinny mieć możliwość skorzystania z zajęć na świeżym powietrzu³⁴. KMPT zaleca umożliwienie zatrzymanym korzystania ze spaceru.

W ocenie KMPT brak możliwości pobytu na świeżym powietrzu, w połączeniu z sygnalizowanym powyżej zaduchem panującym w pokojach i ich niedostatecznym wentylowaniem oraz półmrokiem wynikającym z nieprzejrystości okien powoduje, że warunki pobytu w Izbie można uznać za niespełniające standardów dotyczących miejsc pobytu osób zatrzymanych.

W większości pokoi dla zatrzymanych i doprowadzonych do wytrzeźwienia brak było stołów i taboretów lub ław, co stoi w sprzeczności z § 8 ust. 1 pkt 7 *Rozporządzenia*. KMPT zaleca uzupełnienie wyposażenia pokoi w brakujący sprzęt i podkreśla, że już podczas poprzednich wizytacji Izby w 2010 r. oraz 2012 r.³⁵ sformułowano zalecenie wyposażenia pokoi w wyżej wymieniony sprzęt kwaterunkowy i zalecenie to nie zostało zrealizowane.

Funkcjonariusze pełniący służbę w PdOZ poinformowali wizytujących, że na wyposażeniu Izby brak jest jednorazowych biustonoszy dla kobiet. Przepis § 9 ust. 2 *Regulaminu* wskazuje, iż *jeżeli przedmioty, o których mowa w ust. 1, nie nadają się do użytku*

³³ Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf(92)3, § 42; raport CPT z wizyty w Albanii w 2018 r., CPT / Inf (2019) 28, par. 25 i 26.

³⁴ Zob. Raporty CPT z wizyt w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 33 oraz Dwunaste Sprawozdanie Ogólne CPT, CPT/Inf (2002) 15, § 47.

³⁵ RPO-707420-XX-720.6/12

lub jeżeli ich używanie jest niedopuszczalne ze względów higienicznych, osoba zatrzymana lub doprowadzona w celu wytrzeźwienia może otrzymać nieodpłatnie potrzebną odzież, bieliznę i obuwie. W przypadku zatrzymanych kobiet, należy im w takim przypadku udostępnić m. in. biustonosz. Krajowy Mechanizm zaleca więc wyposażenie Izby w jednorazowe biustonosze zastępcze. Z taką praktyką zresztą Krajowy Mechanizm spotykał się wielokrotnie w innych wizytowanych tego typu placówkach.

Wizytujący zwrócili także uwagę, że osoba zatrzymana, która przebywała w Izbie w czasie wizytacji, nie mogła korzystać ze swego obuwia – buty stały przed wejściem do pokoju, na korytarzu, zaś osoba ta poruszała się po pokoju w samych skarpetkach. KMPT zwraca więc uwagę, że zgodnie z § 9 ust. 1 *Regulaminu*, osoba przyjęta do pomieszczenia korzysta z własnej odzieży, bielizny i obuwia. W związku z tym KMPT stoi na stanowisku, iż należy umożliwić osobom umieszczanym w Izbie pozostawanie we własnym obuwiu. Rozumiejąc potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa, należy wskazać, iż pokoje przeznaczone dla osób zatrzymanych są objęte monitoringiem, co powinno pozwolić na natychmiastową reakcję funkcjonariuszy Policji pełniących służbę w PdOZ. Ponadto przedmioty potencjalnie niebezpieczne, np. sznurówki, mogą zostać odebrane przed umieszczeniem w Izbie. Dlatego też wizytujący zalecają zapewnienie osobom umieszczanym w Izbie możliwości pozostania we własnym obuwiu.

5.6. Personel

Personel PdOZ uczestniczył w latach 2018-2019 w szkoleniach z zakresu: metod i form wykonywania zadań w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, opracowania dokumentacji, omówienia wydarzeń nadzwyczajnych oraz najczęstszych błędów powstałych w trakcie pełnienia służby w PdOZ; komunikacji interpersonalnej – specyfiki kontaktu z osobami umieszczonymi w PdOZ; międzynarodowej ochrony praw człowieka – zapobiegania torturom oraz niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu; metod i form wykonywania przez policjantów konwojów i doprowadzeń osób.

KMPT docenia tę ofertę szkoleń. Szkolenie funkcjonariuszy jest bowiem, jak wskazuje SPT, mechanizmem zapobiegania torturom. Powinno ono obejmować funkcjonariuszy na wszystkich poziomach, mieć charakter prewencyjny, przekrojowy oraz zawierać zasady

i standardy w zakresie ochrony praw człowieka, ukierunkowane na zapobieganie torturom i innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu³⁶.

W opinii CPT systematyczne szkolenia funkcjonariuszy są elementem kluczowym dla poprawy praktyk policyjnych³⁷. Dla profesjonalizmu działań funkcjonariuszy i przeciwdziałania torturom konieczne są szkolenia z zakresu:

- standardów ochrony praw człowieka³⁸,
- użycia siły zgodnie z zasadami legalności, konieczności i proporcjonalności³⁹,
- zapobiegania i minimalizowania użycia przemocy w kontekście zatrzymania⁴⁰,
- umiejętności dochodzeniowych (w tym technik prowadzenia rozmów i przesłuchań) z należyтым uwzględnieniem wieku, płci, stanu zdrowia, niepełnosprawności lub innych cech, które sprawiają, że osoby objęte dochodzeniem są szczególnie narażone na niewłaściwe zachowania⁴¹,
- komunikacji interpersonalnej, która w ocenie CPT, doprowadzi do zmniejszenia napięć i pozwoli funkcjonariuszowi na rozładowanie sytuacji, które w przeciwnym wypadku mogłyby przekształcić się w przemoc⁴².

KMPT rekomenduje wzbogacenie oferty szkoleniowej dla funkcjonariuszy pełniących służbę w Komendzie Miejskiej Policji w Wałbrzychu (nie tylko w PdOZ) o szkolenia z zakresu: zapobiegania i minimalizowania użycia przemocy w chwili zatrzymania, sposobów radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu i udzielania pierwszej pomocy. KMPT rekomenduje też, by funkcjonariusze pionu kryminalnego i dochodzeniowo-śledczego przeszli szkolenie z zakresu taktyki i technik prowadzenia przesłuchań i rozpytań.

KMPT rekomenduje też zapoznanie policjantów z *Podręcznikiem skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokołem Stambulskim)*. Stosowanie tego dokumentu rekomenduje sygnatariuszom OPCAT - SPT⁴³.

³⁶ Zob. Raport SPT z wizyty w Meksyku, CAT/OP/MEX/1, § 95.

³⁷ Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 71.

³⁸ Tamże.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 21.

⁴¹ Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 71; . Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Grecji, CPT/Inf (2017) 25, § 66.

⁴² Zob. Drugi Raport Generalny CPT, CPT/Inf (92) 3, § 59-60.

⁴³ Zob. Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport z wizyty SPT na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 46-48; Raport SPT z wizyty w Brazylii, CAT/OP/BRA/1, § 38-39.

Protokół Stambulski zawiera m.in. standardy międzynarodowe w zakresie ochrony praw człowieka i prewencji tortur oraz wskazówki dotyczące prowadzenia skutecznych dochodzeń w sprawach o tortury, np. w zakresie metodyki przesłuchań ofiary i świadka, pozyskiwania i zabezpieczania dowodów rzeczowych (w tym dowodów natury medycznej), informacji które należy pozyskać w toku śledztwa, gromadzenia i analizowania dokumentacji. Zwraca też uwagę na psychiczne skutki tortur i ryzyko retraumatyzacji ofiary. Powyższy podręcznik będzie zatem cennym narzędziem szkoleniowym policjantów.

W przypadku funkcjonariuszy uprawnionych do używania paralizatora KMPT, mając na względzie zalecenia CPT, sformułowane w raporcie z ostatniej wizyty w Polsce oraz potencjalne ryzyko dla zdrowia jakie może stanowić użycie urządzenia służącego do obezwładnienia za pomocą energii elektrycznej, prewencyjnie zaleca przypomnienie funkcjonariuszom o zasadach ich właściwego stosowania oraz przeszkolenie ich w zakresie:

- potencjalnych medycznych skutków użycia,
- sytuacji zwiększających ryzyko dla życia i zdrowia,
- standardów międzynarodowych odnoszących się do użycia broni elektrycznej, w szczególności standardów CPT i uwag przedstawionych polskim władzom w sprawozdaniu z wizyty w 2017 r.,
- udzielania pierwszej pomocy⁴⁴.

W raporcie z wizyty w Polsce w 2017 r. CPT wskazał na konieczność przeszkolenia policjantów z zakresu zapobiegania i minimalizowania użycia przemocy w chwili zatrzymania oraz przypomnienia i egzekwowania zasad właściwego użytkowania paralizatorów⁴⁵.

W opinii CPT funkcjonariusze, którym przyznaje się uprawnienie do używania paralizatorów, powinni być poddani specjalnej selekcji podczas której należy wziąć pod uwagę ich odporność na stres i roztropność. Program szkolenia zawodowego takich funkcjonariuszy powinien zawierać informacje kiedy jej użycie jest niewłaściwe z powodów medycznych, jak również szkolenie z zakresu pierwszej pomocy (np. w razie upadku, oparzeń, ran spowodowanych pociskami, zakłócenia pracy serca, stanu delirium z pobudzeniem)⁴⁶.

⁴⁴ Zob. Wyciąg z Dwudziestego Sprawozdania Ogólnego pt. *Broń elektryczna*, CPT/Inf (2010) 28-part, Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 21-22; Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990; Human Rights Committee, General comment No. 36 (2018) on article 6 of the International Covenant on Civil and Political Rights, on the right to life, 30 October 2018, CCPR/C/GC/36, § 14.

⁴⁵ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 21-22.

⁴⁶ Zob. Wyciąg z Dwudziestego Sprawozdania Ogólnego pt. *Broń elektryczna*, CPT/Inf (2010) 28-part, § 75, 79, 80, 81.

W zakresie stosowania broni elektrycznej i odpowiednich szkoleń funkcjonariuszy wypowiedział się niedawno również Komitet Praw Człowieka ONZ (Human Rights Committee), który wskazał, że stosowanie broni elektrycznej powinno być ograniczone wyłącznie do funkcjonariuszy organów ścigania, którzy przeszli odpowiednie szkolenie i musi być ściśle regulowane, zgodnie z obowiązującymi normami międzynarodowymi, w tym zasadami ONZ dot. użycia siły i broni palnej przez funkcjonariuszy organów ścigania⁴⁷.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

I. Komendantowi Miejskiemu Policji w Wałbrzychu:

- 1) poddawanie badaniom lekarskim wszystkich zatrzymanych;
- 2) zaprzestanie praktyki kontroli osobistej wszystkich zatrzymanych przed ich umieszczeniem w PdOZ, porzucenie kontroli prewencyjnej; stosowanie kontroli osobistej jedynie w przypadku spełnienia określonych przepisami prawa, szczególnych przesłanek;
- 3) umożliwienie osobom zatrzymanym samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu przetrzymywania, a tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, realizację tego prawa za pośrednictwem funkcjonariusza Policji;
- 4) sporządzenie spisu adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę właściwej okręgowej rady adwokackiej oraz okręgowej izby radców prawnych, informowanie o jego istnieniu osób zatrzymanych i udostępnianie go tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci;
- 5) zapewnienie poufnych (bez obecności funkcjonariusza) spotkań osób zatrzymanych z obrońcami;

⁴⁷ Zob. Human Rights Committee, General comment No. 36 (2018) on article 6 of the International Covenant on Civil and Political Rights, on the right to life, 30 October 2018, CCPR/C/GC/36, § 14; Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990.

- 6) bezwzględne przeprowadzanie badań lekarskich w sytuacjach, gdy zgodnie z obowiązującymi przepisami jest ono obligatoryjne;
- 7) kompletne prowadzenie dokumentacji wstępnych badań lekarskich – zamieszczanie informacji o przyczynie badań i dokładnym czasie ich przeprowadzenia;
- 8) zapewnienie odpowiedniego dostępu powietrza do pokoi;
- 9) zaniechanie montażu nieprzezroczystych szyb w pokojach, gdzie ich jeszcze nie zamontowano;
- 10) umożliwienie zatrzymanym korzystania ze spaceru;
- 11) uzupełnienie wyposażenia pokoi w brakujący sprzęt kwaterunkowy – stoły, ławy lub taborety;
- 12) wyposażenie Izby w jednorazowe biustonosze zastępcze;
- 13) zapewnienie osobom umieszczanym w Izbie możliwości pozostania we własnym obuwiu;
- 14) wzbogacenie ofert szkoleń dla funkcjonariuszy według zaleceń z pkt. 5.6.

KMPT prosi także o wyjaśnienie przyczyn, dla których szyby w oknach pokoi dla zatrzymanych wymieniane są na nieprzezroczyste

II. Komendantowi Wojewódzkiemu Policji we Wrocławiu:

- 1) zapewnienie środków finansowych na realizację powyższych zaleceń, wymagających nakładów finansowych.